

2
ЛЮТИЙ
1966

**ДОШКІЛЬНЕ
ВИХОВАННЯ**

завжди було хорошим, значно поліпшувався сон та апетит. Заняття на свіжому морозному повітрі сприяли розвитку дихання. Крім того, під впливом систематичної ходьби на лижах поліпшувалась якість основних рухів.

Проведена нами робота показала, що діти, які регулярно ходили на лижах, мали хороші показники фізичного розвитку. Вони були загартовані, рідше хворіли, мали хорошу осанку.

Створення мовного оточення при навчанні дітей англійської мови

Є. МАТЕЦЬКА

(дитячий садок № 152 м. Харкова)

Більшість психологів, лінгвістів, вчителів вважають, що при створенні мовного середовища іноземна мова засвоюється легко і міцно. Психологічні особливості дітей дошкільного віку і сам уклад життя в дитячому садку сприяють створенню цього середовища. Насамперед, як сприятливий фактор при створенні мовного середовища хочеться відмітити бажання дітей говорити іноземною мовою як на занятті, так і поза ним. Як тільки діти узнають ті або інші англійські слова, вони зразу ж при спілкуванні одне з одним включають їх в свою мову.

Двомовні речення типу «Дай мені *a doll*», «Я бачу *a bear*», які зустрічаються на першому етапі вивчення іноземної мови і зникають, як тільки діти засвоюють необхідні у спілкуванні мовні зразки, говорять не про свідоме змішування двох мов, а про гаряче бажання дітей використати нову мову в своєму побуті.

У дитячому садку є найсприятливіші умови для реалізації бажання дітей розмовляти іноземною мовою в природних умовах. Діти цілий день разом граються, відпочивають, навчаються.

Багато вчителів англійської мови, в їх числі й автори посібника «Англійська мова в дитячому садку» Н. В. Агурова і С. І. Гвоздецька частину своїх занять проводять не тільки в груповій кімнаті, а й у роздягальні, вмивальній кімнаті, в саду, на вулиці, в парку. Але, зви-

чайно, вчителі іноземної мови, які працюють в школі, не можуть систематично відвідувати дитячий садок під час різних режимних моментів і проводити з дітьми цілий день. Зводити ж розмову з дітьми іноземною мовою тільки до занять (хай навіть і в природних умовах), на нашу думку, означає — не використовувати тих багатих можливостей, які дає для вивчення мови сам уклад життя в дитячому садку.

Колектив вчителів і вихователів дитячого садка № 152 м. Харкова задумався над тим, як добитися, щоб іноземна мова поряд з рідною звучала щоденно, як ввести іноземну мову в побут дитячого садка, в режимні моменти, тобто, як створити мовне оточення. Про досвід створення такого мовного оточення, на нашу думку, варто розповісти більш детально.

Важливим було визначити місце і функції вихователя в процесі навчання дошкільників іноземної мови. Вивчення методичної літератури з цього питання показало, що вчителі відводили різну роль вихователю в процесі навчання дітей іноземної мови. Так, наприклад, Є. С. Царапкина, яка проводила всі заняття з дошкільниками виключно іноземною мовою, відводила вихователю лише роль перекладача¹. Такий шлях залучення вихователя до процесу навчання дошкільників іноземної мови нам здавався дещо штучним і тому неприйнятним: як-

¹ Е. С. Царапкина. Німецький язык в детском саду. М., 1961, стор. 8.

що вихователь не володів іноземною мовою, то важко уявити, як він міг перекладати слова і вирази педагога, який постійно говорив лише німецькою мовою; якщо ж вихователь володів іноземною мовою, то відведена йому роль перекладача здавалася нам занадто скромною.

Інше місце займав вихователь в процесі навчання дошкільників іноземної мови в системі роботи Т. А. Чистякової і її колег у Ленінграді. Тут вихователі, які були присутні на заняттях, вивчали іноземну мову разом з дітьми. Вони знали всі слова, вірші, пісні, ігри на іноземній мові і повторювали їх у відсутності вчителя протягом дня. Однак, як засвідчує Т. А. Чистякова, доводилося констатувати негативний вплив вимови вихователів на вимову дітей¹.

Нас привабив третій шлях залучення вихователя до навчання іноземної мови дошкільників, описаний С. М. Рицлін², яка організувала в дитячих садках семінари по вивченню англійської мови для вихователів старшої групи, де діти вже вчили іноземну мову, і вихователів двох середніх груп, у яких такі заняття передбачалися.

За прикладом С. М. Рицлін у нашому дитячому садку був організований гурток вивчення англійської мови, який працював протягом всього року раз на тиждень. На відміну від С. М. Рицлін, яка використовувала як матеріал для семінару ті самі слова і вирази, що їх вивчали діти, заняття з вихователями у нашому дитячому садку проводилися за розширеною програмою. Вихователям треба було активно оволодіти тією лексикою, яку діти повинні були вивчати. (Це стосувалося, в основному, слів і виразів, що відносилися до дисципліни, побуту і режиму дитячого садка). Особлива увага на заняттях з вихователями приділялася роботі над вимовою та інтонацією, яка

проводилася при систематичному використанні магнітофона і пластинок.

Присутність вихователів на заняттях з дітьми і їх активна участь у роботі гуртка англійської мови привели до того, що в 1964—1965 навчальному році у нашому дитячому садку працювали вихователі, які володіли гарною вимовою і оволоділи курсом англійської мови, передбаченим програмою дитячого садка. Таким вихователям можна було доручити проводити ряд режимних моментів англійською мовою, повторювати пройдений матеріал, проводити репетиції під час підготовки до свят.

У нашому дитячому садку, як і в багатьох інших, хоча і в незначній кількості, були діти, які не вивчали іноземної мови (батьки боялися перевантажити їх). Поки навчання іноземної мови здійснювалося лише на заняттях, це не заважало. Коли ж постало питання про введення англійської мови в побут, присутність в групах дітей, що не вивчали цієї мови, могла практично звести нанівець зусилля всього педагогічного колективу по створенню мовного оточення. Щоб запобігти цьому, вирішили провести відповідну роботу з батьками, діти яких повинні були вивчати іноземну мову в наступному навчальному році. З цією метою в дитячому садку провели ранок англійською мовою для батьків силами наших маленьких випускників, що послужило наочною агітацією на користь вивчення іноземної мови дошкільниками. Потім відбулась бесіда з батьками про переваги раннього навчання дітей іноземної мови. В бесіді вчитель іноземної мови підкреслив, що систематичне вивчення дошкільниками іноземної мови не тільки не є перевантаженням, а й навіть полегшує їх заняття рідною мовою, позитивно впливає на загальний розвиток, інтернаціональне, трудове і естетичне виховання.

В результаті вже в наступному навчальному році в нашому дитячому садку всі діти середнього і старшого дошкільного віку вивчали англійську мову.

¹ «Дошкольное воспитание», 1962, № 1, стор. 46—48.

² «Дошкольное воспитание», 1962, № 7, стор. 32—37.

Дитячий колектив тепер можна було організувати так, щоб з самого початку діти мали можливість практично застосовувати свої знання іноземної мови: малята-чергові, санітари, супроводжуючи свою щоденну роботу розмовою на англійській мові, самі ставали провідниками і носіями атмосфери спілкування іноземною мовою. Для дитячого колективу було створено такі умови, коли користування іноземною мовою ставало необхідністю.

Залучивши вихователя до навчання дітей іноземної мови та відповідно організувавши дитячий колектив в процесі цього навчання, ми безпосередньо перейшли до створення мовного оточення.

Зовні мовне оточення створювалося таким чином. У груповій кімнаті організували *English Corner for Little Ones*. У цьому куточку були полицки, заповнені невеликими за розміром іграшками і предметами, назви яких діти узнавали на заняттях з англійської мови. Після кожного заняття наші полицки заповнювалися новими іграшками, за якими старанно стежили діти-чергові.

Дошкільники діставали наочне уявлення про зростання своїх знань, а головне, це спонукало до спілкування іноземною мовою. Так, наприклад, дитина, яка пропустила заняття і побачила на полицці іграшку, назву якої англійською мовою вона не знає, була привчена до того, щоб запитати у вихователя або у самих дітей: *What's it, Galina Ivanovna?* або *What's there on the shelf, Ann?*

Поряд з полицками вивішувалися різного типу картинки, які від заняття до заняття змінювалися. Деякі з них зображували певні дії, і дитина привчалася до того, щоб, не чекаючи наступного заняття, спитати: *What is this boy doing, Nelly?*

Інші картинки вивішувалися для того, щоб викликати в пам'яті дітей певну ситуацію, при якій вони вивчали ті або інші слова аборази. Часто в куточку англійської мови вивішувалися картинки, які

ілюстрували вивчені дітьми вірші. У куточку англійської мови зберігалися і всі наочні посібники: іграшки, картинки, ігри, роздавальний матеріал різних видів, макети, малюнки самих дітей, ілюстрації до казок, яскраві плакати, епідіаскоп, фланелеграф, діафільми, пластинки і т. д. Наочні посібники, які стимулюють до висловлення і тому сприяють створенню мовного середовища, знаходили найширше застосування в нашій практиці як на занятті, так і поза ним. Так, поза заняттями діти щоденно слухали пластинки, на яких в студії звукозапису ми записали знайомі їм пісеньки, вірші, казки. Поза заняттями переглядали іноді й діафільми.

Таким чином, *English Corner for Little Ones*, який спонукав дітей до спілкування іноземною мовою з вчителем, вихователем та одне з одним, став суттєвою частиною мовного оточення.

Вимагало розв'язання і питання, в якому обсязі, як і коли можна вводити в повсякденне життя дитячого садка іноземну мову.

Розглянувши специфіку окремих режимних моментів, ми визначили можливість і доцільність проведення деяких із них іноземною мовою. Так, розподіл чергувань, огляд дітей, підйом їх після денного сну вирішили проводити англійською мовою, тому що при проведенні цих режимних моментів у дітей не створюється великий розрив між оформленням думок рідною та іноземною мовою.

Ранкову гімнастику та заняття з розвитку рухів повністю проводити іноземною мовою виявилось неможливим, тому що запас англійських слів, який можна було повідомити дітям, не переважує їх пам'ять, був занадто малим, щоб охопити всі вправи, необхідні для розвитку і загартування дитячого організму. Тому було вирішено щодня відводити кілька хвилин ранкової гімнастики, а раз на тиждень і частину заняття з розвитку рухів для вправлення в усній англійській мові.

Не можна було повністю проводити англійською мовою і такі ре-

жимні моменти, як одягання, вмивання, тому що дітям в дитячому садку іноді доводиться не тільки вказати, що одягти, а й часто досить докладно пояснити, як це зробити. Однак ми визнали за можливе під час умивання, одягання, виходу на прогулянку доручати дітям-черговим подавати іноземною мовою команду, яка стосувалася цих режимних моментів.

За порадом вихователів, щоб не відволікати дітей від їди, вирішили не проводити з ними бесіди англійською мовою під час сніданку, обіду, полудника, однак визнали за можливе щодня перед їдою оголошувати англійською мовою меню. Це входило у функції чергових і вихователя. Чергові, які щоденно змінювалися, під керівництвом вихователя накривали на стіл і прибирали із столу, супроводжуючи свої дії висловлюваннями англійською мовою.

Найбільше місце в режимі дитячого садка займають ігри і різноманітні розваги дітей. Це дає можливість повторювати протягом дня під керівництвом вихователя одну-дві із вивчених англійською мовою ігор. В ігровій формі концерту-загадки можна було щодня після полудня прослухувати одну із пластинок англійською мовою, пропонуючи дітям визначити, що виконується, хто виконавець і т. д.

Англійська мова звучала в дитячому садку не тільки під час проведення вказаних режимних моментів, а й на деяких заняттях. Наприклад, третє заняття на тижні з іноземної мови вчитель систематично відводив на ліплення, малювання, аплікацію, конструювання, тобто ці заняття проводилися з використанням англійської мови. На музичних заняттях музичний керівник повторював з дітьми серед інших й англійські пісеньки, розучені на заняттях з іноземної мови, що збагатили репертуар нашого хору.

Час від часу іноземна мова звучала і на прогулянці, коли в природних умовах проводилися вчителем англійської мови заняття за темами: «*My City*», «*Our Street*», «*Birds and Animals*».

Використання англійської мови в побуті дитячого садка вимагало великої узгодженості в роботі вчителів і вихователів, а також внесення деяких корективів у планування мовного матеріалу. У нашому дитячому садку вчитель іноземної мови і вихователі працюють за загальним місячним планом. У плані теми, які підлягають вивченню рідною та іноземною мовами, узгоджуються так, щоб спочатку вони вивчалися рідною, а потім іноземною мовою. Наприклад, тема «*Meals*» вивчалась англійською мовою після того, як вихователі рідною мовою провів передбачене програмою розглядання предметів домашнього вжитку, спостереження роботи працівників дитячого садка (як няня мие посуд, як кухар чистить овочі і т. д.). Дублювання тем (у тих випадках, коли це було можливим) сприяло більш успішному засвоєнню обох мов.

У планах, складених на місяць, точно вказувалося, коли, під час яких режимних моментів і які саме слова, заучені на заняттях, підлягали введенню в побут. Так, вирази *Stand up*, *Sit down*, вивчені на першому занятті англійською мовою, вводилися в комплекс ранкової гімнастики уже через одне заняття. З таким же інтервалом вводилися в побут і інші слова та вирази активного запасу.

Якщо ж треба було вводити слова, які не вивчалися на занятті (наприклад, назва тієї або іншої страви, зауваження по ходу того або іншого режимного моменту), то це робилося тільки в добре відомих дітям мовних зразках, де одне незнайоме слово могло бути легко встановлене в знайомій ситуації шляхом показу.

Впровадження іноземної мови в повсякденний побут дитячого садка вимагало внесення корективів в методи добору і подачі мовного матеріалу. При доборі мовних зразків і їх лексичних наповнювачів — слів англійської мови — критерієм було те, наскільки і на якому етапі вони необхідні для діяльності дітей, їх ігор, для передачі повідомлень при спілкуванні дітей одне з одним і

вихователем. Виходячи з цього, на першому році навчання проходили лише першу і другу особу всіх дієслів, що вивчалися. Це дозволило дітям відповідати на запитання про своє життя. Першою формою дієслова для вивчення було взято форму *Continuous*, яка дозволяла дітям описувати дії, що відбувалися в дитячому садку.

Враховуючи, що команди, просьби, пропозиції характерні для мови дошкільників, а також те, що іноземна мова набагато краще засвоюється в дії, ми збільшили час на вивчення зразків з наказовим способом. Беручи до уваги, що протягом двох років у дитячому садку діти навчаються розмовної мови, ми замінили ряд штучних для англійської мови повних форм характерними для розмови короткими формами. Наприклад, замість *What is it? It is a table* діти при спілкуванні вживали *What's it? It's a table. It's red.*

У зв'язку з тим, що діти повинні слухати і розуміти більше слів і виразів, ніж вживати їх у своїй мові, ми збільшили, в порівнянні з попередніми роками, кількість виразів і слів, призначених для пасивного вивчення. Проте пасивний запас, що знайшов відбиття в складеному нами «*Everyday English for Kindergarten*», був також запланований і обмежений у відповідності з проходженням окремих тем і потребою в спілкуванні при проведенні окремих режимних моментів.

Ми не згодні з Т. І. Альшиною, яка вважає, що лише «багатство слів і виразів створює мовне середовище»¹. Заперечення викликає й інше її твердження (стосовно до

мовної практики дошкільників), що «вміти говорити — це не значить відповідати на заучені питання заученими відповідями»¹.

Не кількість слів і виразів, яка в практиці деяких педагогів буває прямо-таки фантастичною (20—30 нових слів протягом одного заняття), а систематичне, планове щоденне використання строго обмеженого мовного матеріалу сприяє створенню мовного середовища.

Мова дитини із заучених і складених за аналогією речень дозволяє їй набути початкових навичок володіння іноземною мовою, вести бесіду в межах побутової тематики, а це і є метою навчання дошкільників іноземної мови в дитячому садку.

Наприкінці хочеться сказати, що мовне оточення, яким забезпечується часте повторення мовного матеріалу, його міцне засвоєння, що дозволяє дітям практично користуватися іноземною мовою, може бути створене зусиллями вчителя і всього педагогічного колективу в тих дитячих садках, де вивчення іноземної мови пов'язане з усією системою виховання і навчання дітей.

Створити мовне оточення було б значно легше, якби навчальні заклади, які готують вихователів, забезпечували міцне знання ними розмовної іноземної мови. Оскільки ж це питання досі ще не розв'язане, то ми сподіваємося, що наш досвід створення мовного оточення і вміщений «*Everyday English for Kindergarten*», що охоплює різні сторони життя дитячого садка, допоможе в якійсь мірі вчителям і вихователям ввести іноземну мову в повсякденний побут дошкільників.

¹ «Дошкольное воспитание», № 7, 1962, стор. 43.

¹ «Дошкольное воспитание», № 7, 1962, стор. 43.